

CARL LUYTHON: VARHANÍK JEHO CÍSAŘSKÉ MILOSTI RUDOLFA II.

Osobnosti rudolfínské Prahy I.

Petr Daněk

Císař Rudolf II.
Fotografie z archivu autora textu

Za doby Rudolfa II. dosáhla Praha jednoho ze svých kulturních a architektonických vrcholů

Budete-li se procházet malostranskými uličkami v Praze, zastavte v Lázeňské ulici 15, čp. 283 před nenápadným dvoupatrovým domem. Zde, nedaleko od Karlova mostu a Malostranského náměstí, prožil podstatnou část svého tvůrčího života císařský skladatel a varhaník Carl Luython. Byl tu podnájemníkem u paní Sixtové, vdovy, které za jednu světnici, dvě komory a kuchyň platil 16 zlatých rýnských půlročního nájmu. V Čechách žil s krátkými přestávkami téměř čtyřicet let, takže na některých tiscích a dokumentech je uváděn i s křestním jménem v českém tvaru Karel.

Narodil se v Antverpách, které v té době patřily k části Nizozemí, jež ovládala španělská větev Habsburků. Jeho otec Claude Luython působil v tomto městě jako rektor latinské školy při kostele sv. Ondřeje. Sám byl literárně činný: dodnes jsou známy jeho bajky podle Ezopa z roku 1548

Musica Rudolphina
si Vás dovoluje pozvat na
prvý večer souborného provedení:

VARHANNÍ SKLADBY CAROLA LUYTHONA (1557–1620)

interpret: Pavel Černý
v úterý 24. června 2025
v 18 hodin

Součástí večera bude i komentovaná
prohlídka obrazů Tomáše Císařovského

Konvent, Lázeňská 4,
Praha 1–Malá Strana, I. patro

Musica Rudolphina

Malba na dveřích renesančních varhan z roku 1587
z kostela Nejsvětější Trojice ve Smečně

a zajímavý francouzsko-vlámský slovník vydaný v roce 1552 v antverpské tiskárně Gregoria de Bonte. Je také autorem nedatované instrukтивní knížky francouzské výslovnosti vydané v Kolíně nad Rýnem, která je považována za nejstarší německou učebnici francouzštiny. Oženil se s Cornelií Williemsen, s kterou měl čtyři děti. Syn Charles získal základy hudebního vzdělání pravděpodobně ve škole svého otce, kde se podle tradice latinských škol vyučovalo „**scientien, sanck ende andere goede manieren**“ (vlámštině, zpěvu a dobrým mravům). Je pravděpodobné, že působil jako „**coraelhuys**“, tedy zpěvák v místní katedrále, kde si ho nejspíše všiml i basista a vyslanec vídeňského dvora Jhan Loys (Johan Huys), který ho získal v roce 1566 mezi chlapecké zpěváky císařské kapely.

V chlapeckém sboru císařské kapely ve Vídni strávil Carl Luython pět let. Byly to roky, během kterých získal skvělou hudební průpravu i všeobecné vzdělání. Chlapci, kteří byli u dvora angažováni jako zpěváci, podléhali přímo kapelníkovi a určeným praeceptorům, kteří je vyučovali v hudbě (**in musica**) a v předmětech, které patřily k základům tehdejšího obecného vzdělání (**in litteris**). Dvůr se však staral také o jejich běžný život tím, že jim zajišťoval oblečení, stravu a ubytování. A to až do muta-

Hostina na dvoře
Rudolfa II.
v rámci slavnosti
udělení
Řádu zlatého rouna,
1585

ce. K jejich povinnostem patřilo vystupování při dvorských hudebních produkcích a zpěv nejvyšších hlasů ve sboru, neboť tehdejší doba ještě neznala při provozování duchovní hudby ženské zpěvačky. O hudební vzdělání chlapců se v letech Luythonova působení staral pozdější dvorní kapelník Philippe de Monte, od roku 1570 Heinrich de la Court a Jacob Regnart. Při dvoře se mladý Luython setkal i s dalšími výraznými hudebními osobnostmi. Krátce zažil ještě kapelníka a skladatele Jacoba Vaeta († 1567), Alarda du Gaucquier († 1582/83) a dvorní varhaníky Wilhelma Formelise († 1582) a Paula de Winde († 1598). Každá z těchto osobností mohla ovlivnit vývoj talentovaného chlapce, který hudbě zasvětil celý svůj život. Že měl u dvora, či spíše přímo v kapele vlivného přímluvce, který chápal jeho výjimečnou muzikalitu, potvrzuje skutečnost, že mu bylo uděleno v roce 1571 stipendium ve výši 75 rýnských zlatých, a to i přestože v chlapeckém sboru nemohl nadále pro mutaci působit.

Luythonův osud po propuštění ze sboru je několik let poněkud nejasný. Je pravděpodobné, že se věnoval studiu hry na varhany, a to nejspíše u dvorního varhaníka Wilhelma Formelise. V roce 1575 pobýval v Itálii, kam směřovaly v tehdejší době kroky všech ambicióznějších hudebníků a skladatelů, aby zde načerpal podněty pro svoji tvorbu. V tomto

Hudebníci a komorníci
při hostině
na dvoře Rudolfa II.,
1585

Portrét Jiřího Bartholda Pontana z Breitenberka, Most, Kostel Nanebevzetí Panny Marie (vlevo) Aegidius Sadeler, portrét Jacoba Chimarraeae, po roce 1600 (vpravo)

období již začal komponovat: dvorské knihy potvrzují, že v roce 1575 mu byla udělena odměna za zkomponování mše, kterou dedikoval císaři. Odměna byla „uložena“ u Philippa de Monte a Luython ji obdržel až po svém návratu. Podle zápisů v dvorských knihách je totiž patrné, že 18. května 1576 vstoupil Luython opět do císařských služeb, tentokrát ve funkci **cammermusica**. V praxi to znamenalo, že hrál na klávesové nástroje při komornějších příležitostech dvorského života. Krátce po jeho opětovném angažování do dvorských služeb zemřel císař Maxmilián II. (12. října 1576). Na uvolněný trůn nastoupil mladý Rudolf II., který se rozhodl přesídlit s celým dvorem do Prahy. Následovala ho i císařská kapela a všichni dvorští hudebníci.

Následujících čtyřicet let žil Carl Luython v císařské Praze. Město opouštěl spíše výjimečně a většinou v doprovodu císaře. Víme tak, že kupř. v roce 1582 byl přítomný na říšském sněmu v Augsburgu, kde se setkal s řadou hudebníků a skladatelů, kteří působili ve službách evropských světských i církevních dvorů. Jeho první (a jediná!) kniha madrigalů pro pět hlasů (**Il primo libro de Madrigali a cinque voci**), která vyšla v roce

1582 v Benátkách u Angela Gardana, nese datum 30. září 1582 a věnována je Johannovi Christianu Fuggerovi, představiteli význačné augsburské bankovní a obchodnické rodiny. Další tisky svých skladeb již vydal Luython v Praze. V roce 1587 vyšla v tiskárně Jiřího Nigrina jeho sbírka **Popularis anni Jubilus** pro šest hlasů, která obsahuje zhudebnění latinských básní ve formě elegických dvojverší kapitulního probošta Jiřího Bartholda Pontana z Breitenberka, určených k různým lidovým slavnostem v průběhu roku. Ve stejné tiskárně vytiskl Luython o šest let později soubor motet (**Selectissimarum sacrarum cantionum**), opět pro šest hlasů, kterou dedikoval výše zmíněnému Jiřímu Bartholdovi, s kterým ho pojilo dlouholeté přátelství. V následujícím roce 1604 vydal sbírku zhudebněných lamentací proroka Jeremiáše (**Opus musicum in lamentationes Hieremiae prophetae**), jejíž dedikace je určena svobodnému pánu z Dubu a Frýdštejnu Jiřímu z Oppersdorfu. Nejobsáhlejší tisk svých skladeb však vydal v roce 1609, v novém vydání ještě v roce 1611, v pražské tiskárně Mikuláše Strausse, v kterém shromáždil devět zhudebnění mešního ordinária (**Liber I. Missarum**) pro tři až sedm hlasů, které vznikaly v průběhu řady let. Sbírkou je dedikací, která začíná slovy „Hudba je dar Boží“ (**Musicam esse donum DEI**), datovanou 1. říjnem 1608, věnována samotnému císaři Rudolfovi II. Tato Luythonova sbírka mší je z hlediska formátu největším a z hlediska obsahu nejobsáhlejším českým předbělohorským hudebním tiskem. Do dnešní doby je v Česku originál dochován ve čtyřech exemplářích v Praze, dva jsou v Olomouci, po jednom pak v Ústí nad Labem, Slaném, Příbrami a Brně.

Vedle autorských sbírek svých skladeb, které obsahují základní hudební druhy vrcholné renesance (moteto, mše, madrigal, osobitě lamentace), nalezneme Luythonovy skladby i v dalších dobových souborných tiscích a rukopisech. Jako význačný hudebník rudolfinského dvora přispěl třemi skladbami do sbírky **Odae suavissimae**, která vyšla někdy po roce 1600 k oslavě vlivného dvorního kaplana a elemosinaria Jacoba Chimarraeae. V roce 1604 byla jeho pětihlasá skladba **Maria ein reis des Paradeisz** zařazena mezi 33 skladeb „**beriempte Musicos und Componisten**“ do sbírky **Rosetum Marianum** určených k poctě Panny

Titulní strana tisku mši

Carola Luythona
Liber I. Missarum,
Praha 1609

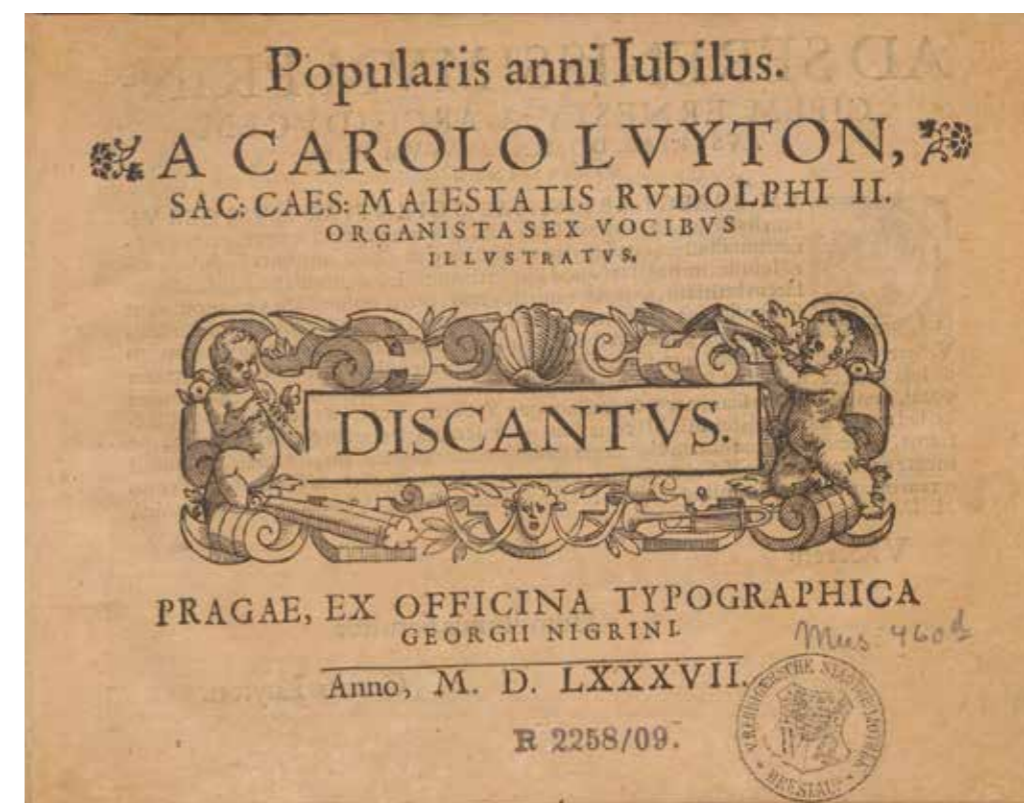
Marie a vydaných kapelníkem augsburského domu Bernhardem Klingensteinem v Dillingen. Tři jeho skladby, z nichž nová je pouze pijácká sedmihlasá **Vinum bonum et suave**, jsou zahrnuty do sbírky zábavných a satirických skladeb s dlouhým názvem **Musicalischer Zeitvertreiber, das ist, Allerley seltzame lecherliche Vapores und Humores, ehrliche Colation und Schlawfruncksbossen, Quodlibet, Judenschul und andere kurtzseilige Liedlein**, která vyšla v Norimberku roku 1609. Tento vzácný tisk se dochoval hlasově nekompletně také v Českých Budějovicích a v Písku.

Až na jedinou výjimku, kterou je Luythonova skladba **Fuga suavissima** v tištěné sbírce **Nova musices organicae Tabulatura** (Basilej, 1617), jsou jeho skladby určeny pro varhany či klávesové nástroje zachovány pouze v rukopisech uložených dnes v Berlíně a především ve Vídni. V pramenech české provenience je také dochováno několik pozoruhodných Luythonových skladeb: do konvolutu z knihovny pražského básníka Jiřího Carolida byla již v devadesátých letech 16. století

zapsána Luythonova osmihlasá skladba **Dies est laetitiae**, která tiskem vyšla až v roce 1629. A do kancionálu, který pochází z Chlumce nad Cidlinou, si tamní literáti zapsali v roce 1638 zpracování introitu Rorate coeli desuper, které nese autorské označení „**Carolo Luyton a 4 vocibus**“.

Po smrti Paula de Winde v roce 1596 se stal Luython prvním dvorským varhaníkem. Přes výjimečné postavení, které Luython u dvora zastával a které bylo umocněno i jeho nobilitací a udělením predikátu a erbu v roce 1587 a po smrti Philippa de Monte (1603) potvrzeno i jeho jmenování císařským skladatelem, byl po celý život věřitelem dvora. Vyplácení jeho platu se vzhledem k neustálé insolventnosti dvora protahovalo a často se omezovalo pouze na vydávání směnek. Po smrti císaře Rudolfa II. (1612) nebyl Luython dále angažován ve dvorských službách, žil nadále v Praze, a to zřejmě v dosti nuzných poměrech, opakovaně se pokoušel dosáhnout vyplacení dluhu, aniž by se mu to do jeho smrti v roce 1620 podařilo.

Luythonovo dílo není ve srovnání s jeho význačnými vrstevníky (Lasso, Palestrina, Handl Gallus) i jeho učitelem Philippem de Monte

Titulní strana tisku motet Carla Luythona Popularis anni iubilus, Praha 1587

příliš rozsáhlé. Patřil k početné skupině praktických hudebníků rudolfinského dvora (Zanotti, Sale, Sayve, Orologio, Mosto), pro něž bylo

Joris Hoefnagel,
Pohled na Prahu,
1593

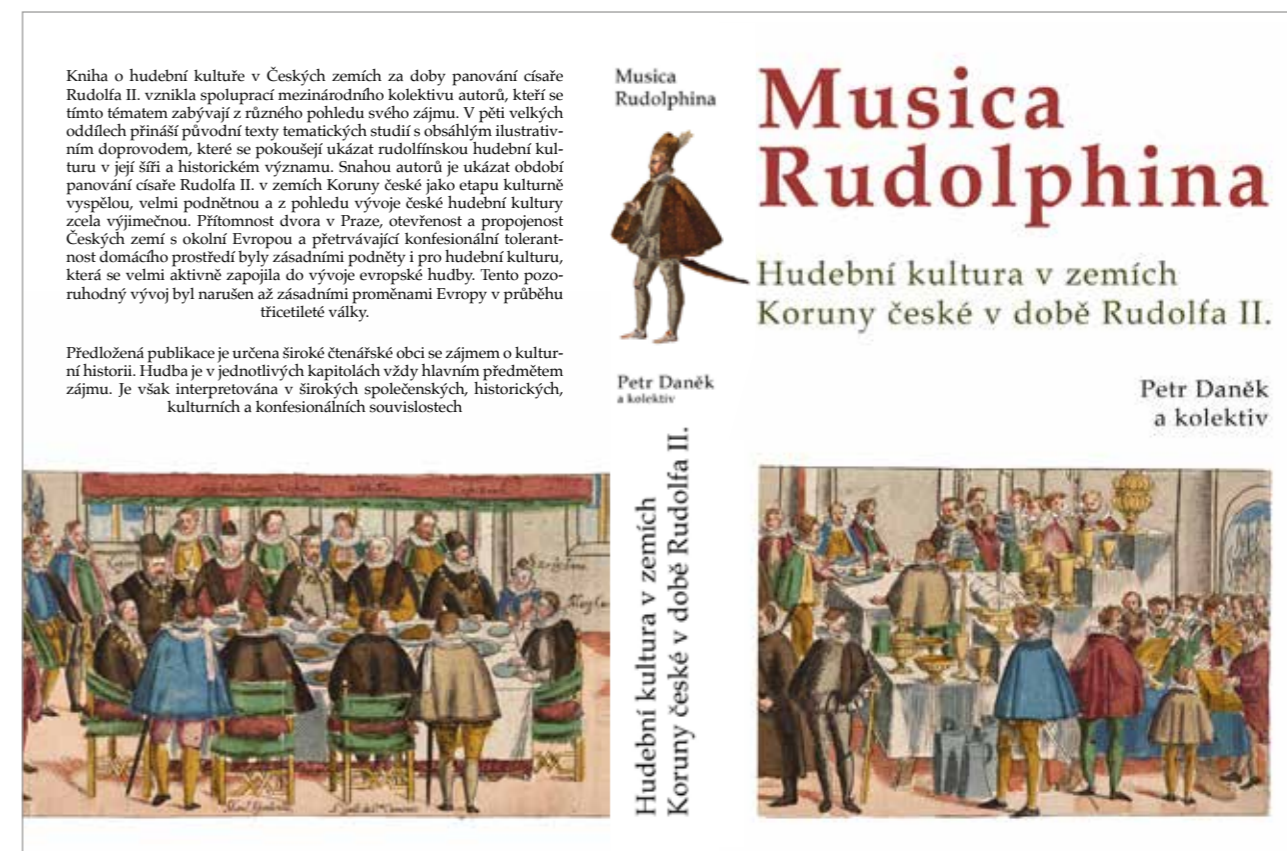
komponování nezbytnou, avšak nikoliv dominantní součástí jejich profesního života. Většina tisků jeho skladeb nese označení „**fasciculus primus**“ či „**il primo libro**“, protože neskládal s takovou lehkostí jako jeho vzory. Luythonův kompoziční styl je možno přes užívání ve své době moderní melodiky označit za konzervativní, ovlivněný zřejmě i myšlenkami Tridentského koncilu. Neužíval, až na téma dvou svých varhanních kompozic, chromatismů. Vycházel z tradice nizozemské polyfonie, ze znalosti tvorby svých učitelů (Vaet, Monte), dobových ideálů (Lasso) a předních představitelů své generace (Regnart, Hassler, římská škola). Užíval sazbu od čtyř do osmi hlasů. Vedení hlasů je sice kontrapunktické s náznaky imitací zvláště na počátku skladeb či úseků, přítomná je však již v jeho skladbách latentní harmonie, která se projevuje zvláště v užívání kadencí, v důležitosti vertikálního souzvukového aspektu a v užívání modů v pojetí moderního dur a moll. V motetové a mešní tvorbě nalezneme ještě řadu příkladů užití rétorických

figur při ilustrování slov a slovních spojení a také snahu o navázání na tradici parodické práce při využívání předloh (kupř. mše **Super Tirsi morir volea**, částečně i **Lamentace** ad.). Osobitě jsou však i stručné neparodické mše označené jako **Missa quodlibetica**. Vrcholným a mistrovským dílem je jeho zhudebnění **Lamentací proroka Jeremiáše**. Přínosné bylo jeho nečetné a rozptýleně dochované dílo určené pro klávesové nástroje. Některé z varhanních skladeb (**Chromatický ricercar**, **Fuga suavissima**) lze směle srovnat s díly Sweelincka či mladého Frescobaldiho.

Nadace UDI Group podpořila vydání monografie Petr Daněk a kolektiv: **Hudební kultura v zemích Koruny české v době Rudolfa II., KLP 2025**, ze které je i uvedená ukázka.

Ve spolupráci s Výzkumným centrem Musica Rudolphina pak uspořádala dva večery, na kterých byla provedena kompletní varhanní tvorba Carola Luythona v interpretaci Pavla Černého.

Obálka knihy Musica Rudolphina, Hudební kultura v zemích Koruny české v době Rudolfa II., KLP: Praha 2025

KRYŠTOF HARANT Z POLŽIC A BEZDRUŽIC STÁLE INSPIRUJÍCÍ

Jan Baťa

Staroměstská exekuce, mědirytina, 1621

Fotografie z archivu autora textu

Putování renesančního šlechtice

Musica Rudolphina

si Vás dovoluje pozvat na prezentaci knihy

**Kryštof Harant —
Opera musica**

editor: Jan Baťa

ve středu 21. května 2025 v 18 hodin
Konvent, Lázeňská 4,
Praha I – Malá Strana, 1. patro

Musica Rudolphina is pleased to invite you
to the presentation of the book

**Kryštof Harant —
Opera musica**

editor: Jan Baťa

on Wednesday 21 May 2025 at 6 pm
Convent, Lázeňská 4,
Praha I – Malá Strana, 1st floor

Aegidius Sadeler
(1570–1629):
Kryštof Harant
z Polžic a Bezdružic,
ante 1608,
mědirytina,
in: Putování...,
Prague 1608

Při vyslovení jména Kryštof Harant z Polžic a Bezdružic se většině z těch, kteří úplně neprospali povinnou školní docházkou, vybaví přinejmenším jeho neslavný konec při tzv. Staroměstské exekuci v červnu 1621. Před nebezpečím úplného zapomnění ho chrání také jeho jméno, vzbuzující různé asociace a inspirující k všemožným slovním vtipům. Již málokdo si vzpomene, že je také autorem pozoruhodného cestopisu do Svaté země a neméně zajímavým hudebním skladatelem.

Co všechno vlastně o něm víme? Narodil se roku 1564 (přesnější datum není známo) na hradě Klenová, ležícím nedaleko Klatov. Byl prvním potomkem vzešlým ze čtvrtého manželství katolického rytíře Jiřího Haranta († 1584) s Mariannou z Janovic († 1587). Pro Kryštofův život měl zásadní význam pobyt na innsbruckém dvoře Ferdinanda Tyrolského (1529–1595), kam byl otcem poslán roku 1576 na vychování. Po návratu domů roku 1584, vynuceném otcovou smrtí, přišel zpět do provinčního prostředí západočeského venkova, oženil se s Evou Černínovou z Chudenic, založil rodinu a prožil několik poklidných let jako mnoho dalších příslušníků rytířského stavu. Kryštof Harant se ovšem s tímto způsobem

života nebyl ochoten smířit. Toužil po dobrodružství, úspěchu a společenském vzestupu. To mu poskytla jednak čtyřletá vojenská služba na uher-ském bojišti, kde se odehrával vleklý válečný konflikt mezi Habsburskou a Osmanskou říší známý jako „Patnáctiletá válka“, jednak cesta do Svaté země, již podnikl od jara roku 1598 do počátku roku následujícího a barvitě popsal ve svém cestopisu **Putování aneb Cesta z království českého do města Benátek** vydaném v Praze roku 1608. Kýženého kariérního postupu se nakonec dočkal. Roku 1600 byl přijat do služby u císařského dvora v Praze, o tři roky později byl také povýšen do panského stavu. Jeho slibnou dráhu zhatila smrt císaře Rudolfa II. na počátku roku 1612, po níž se stáhl do ústraní, z něž vystoupil až během stavovského povstání v letech 1618 až 1620, což se mu vzápětí stalo osudným.

Politická prozíravost tedy nebyla Harantovou silnou stránkou, na rozdíl od literárního, výtvarného a v neposlední řadě i hudebního talentu. Kryštof Harant je jako skladatel zajímavý v několika ohledech. Byť se mu (nejspíše

Kryštof Harant z Polžic a Bezdruzic: moteto Qui confidunt in Domino, in: Putování..., Praha 1608, ukázka notace

Kryštof Harant z Polžic a Bezdruzic: Putování aneb Cesta z Království českého do města Benátek, odtud po moři do Země svaté, země Jüdské a dále do Egypta a velikého města Kairu, potom na horu Oreb, Sinai a Svaté Panny Kateřiny, v pusté Arabii ležící, na dva díly rozdělená..., Prague 1608, titulní list

v Innsbrucku) dostalo vynikajícího školení, hudební kompozice pro něj byla pouhým koníčkem. V kontextu české šlechty té doby je s touto zálibou naprosto unikátní. A co je ještě pozoruhodnější – kvalitou svých kompozic se naprosto vyrovná profesionálním skladatelům jak doma, tak i v cizině. Je také v českém prostředí jedním z mála, kteří vydali svá díla tiskem, a to i mimo naše území. Jeho kompoziční odkaz není rozsáhlý. Hlasově kompletní se dochovalo jedno mešní ordinarium a dvě moteta. Zbylé čtyři skladby jsou pouhé jednohlasé fragmenty.

Byť bylo hudební dílo Kryštofa Haranta v uplynulých 120 letech vydáváno, dočkalo se pouze jediné reprezentativní kritické edice v 50. letech 20. století. Až nyní – m. j. díky finanční podpoře Nadace UDI Group – spatřilo světlo světa zbrusu nové souborné kritické vydání Harantových skladeb, publikované v nakladatelství Koniasch Latin Press. Slavnostní prezentace se mu dostalo ve středu 21. května 2025 v prostorách rezidence velkopřevora Řádu Maltézských rytířů, kde v podání souboru Gontrassek zazněly ukázky z Harantovy tvorby, jejíž podmanivá krása a mistrovství ani po více než čtyřech staletích neztratily nic ze své působivosti. Harantova inspirující osobnost tak bude mít možnost oslovit i člověka 21. století.

Nadace UDI Group podpořila vydání kritické edice skladeb Kryštofa Haranta, které vyšlo v nakladatelství Koniasch Latin Press v roce 2025.